

Politiets møte med psykisk syke

En teoretisk oppgave

BACHELOROPPGAVE (BOPPG30)

Politihøgskolen

2017

Kand.nr : 354

Antall ord: 6003

Innholdsfortegnelse

1.0 INNLEDNING	2
1.1 AVGRENSNING	3
2.0 METODE	4
2.1 FØRFORSTÅELSE.....	5
3.0 PSYKISK SYKE I DAGENS SAMFUNN	6
4.0 POLITIETS ROLLE OG PLIKT OVERFOR PSYKISK SYKE	7
5.0 POLITIKULTUR OG HOLDNINGER	8
6.0 DRØFTING AV FUNN	11
7.0 OPPSUMMERING	17
8.0 LITTERATURLISTE	18
9.0 SELVVALGT PENSUM	19

1.0 Innledning

”Psykiatrioppdrag er ikke politiets oppgave!” (Ringheim, 2015, s. 112).

Dette er en myte som går igjen på mange piketter. Politiets oppgaver er mange og varierer i stor grad, og de er hjemlet i politiloven. Politiet har en hjelpeplikt overfor psykisk syke, jf. politiloven § 12, i tillegg til at de har en bistandsplikt overfor andre offentlige myndigheter, jf. politiloven § 2, nr. 5 (Politoloven, 1995).

Men hva er så ”psykiatrioppdrag”? Dette er en merkelapp som settes på svært mange forskjellige type oppdrag som politiet er i befatning med. Det kan være alt fra selvmordsforsøk, utageringer og selvskading til transportoppdrag. Under en analyse av hva politiet bruker sine ressurser på, ble det gjort funn på at psykiatrioppdrag utgjør 3 prosent av alle oppdrag. I samlet aktiv tid utgjør oppdragene 5 prosent av total aktiv tid (NOU 2010: 3). Disse tallene er i utgangspunktet ikke høye, men det kan se ut til at kontakten med psykisk syke vil øke i omfang (Ringheim, 2015).

En annen myte som ofte blir gjentatt er at psykisk syke er en sikkerhetsrisiko for politiet (Ringheim, 2015, s. 112). Dette vil være svært varierende fra oppdrag til oppdrag, og nyansering er viktig i denne sammenhengen. I en studie gjort av Kaasa og Repål (2010) fremkommer det at politiet relativt sjelden brukte makt i befatning med psykisk syke. Det bør nevnes at dette er en undersøkelse gjort kun i Vestfold, men disse resultatene sammenlignet med annen forskning gir grunn til å tro at dette også gjelder andre steder. Det kan diskuteres om resultatene i undersøkelsen skyldes at terskelen for å tilkalle politiet er for lav, eller om politiets tilstedeværelse gjør at situasjonen løser seg (Ringheim, 2015).

En tredje myte som Ringheim (2015) presenterer er at politiet ikke har kompetanse til å håndtere psykiatrioppdrag. Gjennom utdanningen har politistudenter fått opplæring både i kommunikasjon og psykologi. Dette er nyttig kompetanse å ha med seg når man skal håndtere psykisk syke. Det er vel så viktig å ha tro på at man skal klare å håndtere oppdrag med psykisk syke involverte, og også tenke at de ”vanlige” reglene for polisiære oppdrag også gjelder her.

I mitt praksisår, slo det meg hvor mange psykiatrioppdrag vi ble kalt ut til. Det var i hovedsak mennesker som var suicidale og situasjoner hvor andre fagprofesjoner som for eksempel ambulanspersonell ikke ønsket å intervenere på grunn av tidligere erfaringer og transportoppdrag. Jeg stilte meg spørrende til hvorfor det stort sett var de samme personene som vi kom i kontakt med, og hva som gjorde at disse til stadighet endte i de samme situasjonene. Jeg opplevde at det var svært forskjellige holdninger blant betjentene på politistasjonen i forhold til hvordan man skulle håndtere disse oppdragene og ikke minst personene. Jeg ble nysgjerrig på om dette ble betydningsfullt i oppdragsløsningen, og på hvilken måte det i så fall kom til uttrykk på.

Min problemstilling i denne oppgaven, blir derfor

Hvilke utfordringer og dilemmaer har politiet i møte med psykisk syke?

- Med vekt på politibetjentens holdninger

1.1 Avgrensning

I denne oppgaven har jeg valgt å fokusere på politiet i operativ tjeneste. Jeg vil konsentrere meg om oppdrag hvor politiet blir kalt ut av operasjonssentralen for å løse et ordensoppdrag som involverer psykisk syke personer, som for eksempel å avverge at en person hopper fra en bro eller bistand ved tvangsinnleggelse.

Jeg ønsker å fokusere på hvordan politiets holdninger kan få betydning for oppdragsløsningen og på hvilken måte holdningene kan påvirke relasjoner og tillit i møte med psykisk syke. Dette vil jeg se i lys av den verbale og non-verbale kommunikasjonen, ettersom våre holdninger ofte kommer til uttrykk gjennom kroppsspråk, hva vi sier og hvordan vi fremtrer (Raaheim, 2002).

Når det gjelder samarbeid med andre etater, vil jeg ikke belyse dette temaet på grunn av oppgavens omfang.

2.0 Metode

Metode defineres av sosiologen Vilhelm Aubert som: ”En metode er en fremgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap. Et hvilket som helst middel som tjener dette formålet, hører med i arsenalet av metoder” (Dalland, 2012, s. 111).

Å velge en bestemt metode vil hjelpe oss til å si noe om hvordan vi bør gå til verks for å fremskaffe eller etterprøve kunnskap. Metode deles ofte inn i kvantitativ og kvalitativ metode. De kvalitative metodene gir oss data i form av målbare enheter (Dalland, 2012), for eksempel ved hjelp av spørreundersøkelser, mens de kvantitative metodene fanger opp opplevelser og meninger som ikke lar seg tallfeste eller måle (Dalland, 2012). Et eksempel på bruk av kvalitativ metode kan være dybdeintervjuer.

Jeg har valgt å skrive en oppgave med teoretisk forankring. Det betyr at jeg ønsker å bruke allerede tilgjengelig teori (Dalland, 2012). Jeg har benyttet meg av kvalitativ og kvantitativ teori, for å drøfte aktuelle temaer rundt min problemstilling.

Når det gjelder temaet jeg har valgt å undersøke kunne det også ha vært interessant og gjennomføre intervju med psykisk syke som tidligere hadde vært i kontakt med politiet, altså en kvalitativ tilnærming. Dette hadde gitt meg mer innsikt i opplevde erfaringer fra psykisk syke i møte med politiet. Det hadde også vært interessant og intervjuet både eldre og yngre politibetjenter med tanke på å få innblikk i deres erfaringer som polititjenestemenn og hva de tenker rundt utførelsen av forskjellig type politiarbeid, men omfanget av oppgaven og tidsaspektet, gjorde at jeg valgte bort dette.

I oppgaven min har jeg benyttet meg av blant annet Finstads (2000) *Politiblikket* og Granérs (2014) kapittel ”Selvstendige sheriffer eller lojale byråkrater – om patruljerende politis yrkeskultur” i *Innføring i politivitenskap* for å få innblikk i forskning som er gjort på politikultur. I tillegg til dette har jeg benyttet meg av Ringheims (2015) kapittel ”Kommunikasjon med psykisk syke” i *Kommunikasjon og konflikthåndtering – publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv* for å få innsikt i hvordan politiet bør kommunisere og tilnærme seg psykisk syke.

I tillegg til dette har jeg søkt i databaser for å innhente mer informasjon rundt temaet. Jeg har brukt søkeord som ”psykisk syke, politi”, ”politi, holdninger”, ”sosialpsykologi” og ”gruppeprosesser, holdninger”. Ved å søke på forskjellige ord har jeg utvidet søket mitt, samtidig som jeg også har fått litteratur fra andre yrkesgrupper, for eksempel helsevesenet.

Jeg har også benyttet meg av litteraturlister i andre bacheloroppgaver som har omhandlet samme tema. Dette har jeg funnet ved å bruke Politihøgskolens database PIA.

2.1 Førforståelse

Det er naturlig å ha fordommer eller egen førforståelse med oss inn i vår egen undersøkelse. En fordom defineres som noe vi allerede har gjort oss opp en mening om før vi undersøker det (Dalland, 2012, s. 117). Man kan være veldig innstilt på å ikke la sin egen førforståelse påvirke sin undersøkelse, men allikevel klarer man ikke å unngå at man har noen tanker om det. Under arbeidet med en oppgave er det derfor av stor betydning at man er seg sin førforståelse bevisst (Dalland, 2012). Uten å gjøre det, er det lett å la seg påvirke til å ”lete” etter det som kan bekrefte sin egen førforståelse. Dette kan medføre at undersøkelsen ikke blir objektiv. Viktigheten av å lete etter teori som kan avkrefte din førforståelse, vil være med på å styrke undersøkelsens holdbarhet. (Dalland, 2012).

Min førforståelse om psykisk syke var at det er kun de som er inne på psykiatrisk avdeling som er psykisk syke. Praksisåret mitt viste meg det motsatte. Det viste seg at mange av de som var psykisk syke, var helt ”vanlige mennesker” som meg. Allikevel var det en forskjell. Ofte var det en sammenheng med andre problemer, som rus og alkohol. Jeg møtte mennesker som jeg fikk inntrykk av ikke fikk den hjelpen de trengte eller ikke var mottagelige for å ta i mot hjelp fra helsevesenet. Jeg hadde også en oppfatning om at politiets generelle holdning til jobben var positiv. Mitt inntrykk av politiet før jeg begynte i praksisåret var at det var engasjerte mennesker som virkelig ville gjøre en forskjell. En antagelse jeg fikk gjennom praksisåret var om denne holdningen ble svekket gjennom mange års arbeid, blant annet på grunn av like oppdrag med kjente personer, som medførte at man fikk en negativ og oppgitt holdning til disse oppdragene.

3.0 Psykisk syke i dagens samfunn

Psykisk helse handler om hvordan man har det med seg selv, både når det gjelder det sosiale og det følelsesmessige (Risan og Skoglund, 2013). Psykiske lidelser er plager og symptomer som påvirker blant annet tanker, følelser og atferd. Forskning viser at omtrent halvparten av befolkningen vil rammes av en psykisk lidelse i løpet av livet, og cirka en tredjedel i løpet av et år (Knudsen, Mathiesen & Mykletun, 2009). De vanligste psykiske lidelsene er angstlidelser, depressive lidelser og alkoholavhengighet/misbruk. De psykiske lidelsene forekommer ofte tidlig i livet, og blir ofte kroniske hvis man opplever gjentatte episoder gjennom livet og man ikke får behandling (Knudsen, Mathiesen & Mykletun, 2009). Forekomsten av angstlidelser, depressive lidelser og spiseforstyrrelser er høyere hos kvinner, mens rusrelaterte lidelser er vanligst hos menn. For de fleste andre psykiske lidelser er det svært små kjønnsforskjeller.

Tidligere ble psykiske lidelser sett på som noe fremmed og unormalt. I dag har det vokst frem en større forståelse av at psykiske lidelser er ekstremvarianter av normale fenomener. Ringheim (2015) trekker frem et eksempel. De aller fleste av oss har opplevd en frykt for noe. Angstlidelser kan ses på som en ekstremvariant av frykt. Å se psykiske lidelser i et slikt perspektiv, kaller Ringheim (2015) for grunnperspektivet. Ved å innta dette perspektivet, kan det føre med seg flere positive ting i møte med psykisk syke personer. Det vil være enklere å ha en empatisk tilnærming til personen, noe som igjen vil gjøre det enklere å kommunisere på en god og hensiktsmessig måte. Kommunikasjonen trenger nødvendigvis ikke å skille seg veldig fra hvordan den opprinnelig er i møte med mennesker som ikke er psykisk syke. Det er allikevel viktig å ikke bagatellisere psykisk sykdom, ved å innta grunnperspektivet (Ringheim, 2015).

Når politiet kommer i kontakt med psykisk syke personer, er dette stort sett i forbindelse med at de utgjør en sikkerhetsrisiko for seg selv eller andre.

4.0 Politiets rolle og plikt overfor psykisk syke

Politiets hjelpe – og servicefunksjon fremkommer på generelt grunnlag i politiloven § 2, nr. 4. Der fremgår det at ”politiet skal yte borgerne hjelp og tjenester i faresituasjoner, i lovbestemte tilfeller og ellers når forholdene tilsier at bistand er påkrevd og naturlig” (Politiiloven, 1995). Politiet har også plikter ved akutte faresituasjoner, herunder plikten til å sette i verk tiltak der menneskers liv og helse er truet. Disse pliktene er hjemlet i politilovens § 27 (Politiiloven, 1995).

Rundskriv utarbeidet av Politidirektoratet og Helsedirektoratet omhandler helsetjenesten og politiets ansvar – og oppgavefordeling, samt samarbeid i forhold til psykisk syke. Politiets bistandsplikt er beskrevet her (Politidirektoratet og Helsedirektoratet, 2012). Politiets hjelpe – og handleplikt overfor psykisk syke, er hjemlet i politiloven § 12. Jeg vil nå gå nærmere inn på hva denne plikten innebærer.

Politiiloven § 12 hjemler politiets hjelpeplikt overfor syke personer. Det fremkommer av første ledd at ”Politiet skal hjelpe eller sørge for hjelp til syke personer som ikke er i stand til å ta vare på seg selv, når ingen pårørende eller andre ansvarlige er tilstede og kan ta seg av dem”. (Politiiloven, 1995).

Politiets hjelpeplikt oppstår i det politiet får kjennskap til forholdet. Det har ingen betydning om det er politiets egne observasjoner, melding fra publikum eller andre etater som gjør at politiet får kjennskap til forholdet. Politipatruljen som får i oppgave å utføre oppdraget, må gjøre en egen vurdering av situasjonen. Patruljen foretar en situasjonsvurdering som er beskrevet som en ”gjennomgang av den faktiske situasjonen, en løpende prosess fra oppdraget foreligger til operasjonen er avsluttet” (Politidirektoratet, 2011). Ved å foreta en situasjonsvurdering vil patruljen danne grunnlaget for vurderingen om det foreligger en hjelpeplikt. Det vil også bidra til å danne en felles situasjonsforståelse innad i patruljen.

Ordlyden ”... eller sørge for hjelp...” legger til rette for at politipatruljen må avgjøre om situasjonen kan løses ved å skaffe annen hjelp. Dette vil være i form av å varsle ambulanse eller pårørende. I de tilfeller hvor situasjonen tilsier at primæransvaret ligger hos en annen etat eller institusjon, kan politiet kreve at denne iverksetter tiltak for å avhjelpe situasjonen.

Dette kan for eksempel være helsevesenets plikt til å yte akutt medisinsk hjelp (Edvinsen, 2012).

Politiets hjelpeplikt opphører ikke før den hjelpetrequende faktisk har fått hjelp. Det er ikke tilstrekkelig at politiet varsler pårørende eller andre etater. Politiet må forsikre seg om at den syke har fått hjelp. I tilfeller hvor den etaten eller institusjonen ikke har anledning til å håndtere den syke personen, vil oppgaven falle tilbake på politiet. I slike situasjoner må politiet hjelpe vedkommende. Dette ligger i ordlyden ”politiet skal hjelpe...”. Å argumentere for at oppgaven faller utenfor politiet gjøremål eller fordi man mangler faglig kompetanse, er ikke tilstrekkelig. Når politiet står overfor slike oppdrag, løser man ofte dette med å kjøre den hjelpetrequende enten hjem til seg selv, eller til institusjonen han/hun oppholder seg på.

Hvis politiet anser den hjelpetrequende som farlig for seg selv eller andre, ”... kan politiet ta vedkommende i midlertidig forvaring inntil betryggende plassering er funnet”, jf. politiloven § 12, tredje ledd. Om politiet vurderer det dithen at det ikke er forsvarlig å transportere personen hjem til egen bopel, er de tvunget til å ta hånd om den syke. Slik forvaring skal vare så kort som mulig, og den må ikke strekke seg utover 24 timer. Det følger av politiinstruksen § 12 – 3, 2. Ledd at ”antatt sinnslidende skal behandles med stor varsomhet og så vidt mulig ikke forlates uten tilsyn”. Politiets krav til hvor man plasserer vedkommende er av stor betydning. Det vil ikke være etisk riktig å sette den hjelpetrequende i arrestlokalene. Politiet må tilstrebe å finne egnede lokaler hvor den hjelpetrequende kan holdes i forvaring (Edvinsen, 2012).

Politiet kan ta hånd om personer mot deres egen vilje. Politiet har en plikt til å gripe inn, og den inntreer uavhengig av om nøds – eller faresituasjonen er selvpåført eller ikke. Politiet har derfor også en handleplikt etter § 12 (Edvinsen, 2012).

5.0 Politikultur og holdninger

Når vi snakker om holdninger, handler dette om spesifiserte og situasjonsbestemte vurderinger av personer eller objekter. Holdningene våre kommer til uttrykk ved at man oppfatter eller handler overfor en person eller situasjon på en bestemt måte. Holdningene til hvert enkelt individ er formet gjennom dets primær – eller sekundærsosialisering. Holdninger

består av tre komponenter; kognitive, affektive og atferdsmessige. Den kognitive komponenten handler om de oppfatningene av virkeligheten som holdningen vår bygger på. Dette kan for eksempel være individets tanker. Den affektive komponenten har å gjøre med følelser og standpunkter, mens den atferdsmessige handler om forholdet mellom holdning og atferd (Schiefløe, 2011).

Rolf Granér (2014, s. 137) beskriver begrepet yrkeskultur som ”...en felles måte å oppfatte og vurdere virkeligheten, det egne arbeidet og seg selv som gruppe på, innen en yrkesgruppe eller i deler av en yrkesgruppe”. Politiet består av enkeltindivider, men alle er fortsatt en del av den felles politikulturen, bestående av egne normer, verdier, tankemønstre og erfaringer. Alle disse momentene er med på å strukturere handlingene til politiet. Denne felleskulturen gir en forståelse for hverandre og er ledende for hvordan man skal handle i gitte situasjoner. I politiet opplever man truende og farlige situasjoner sammen, og dette gjør at det knyttes sterke bånd mellom kollegaer og man er avhengig av makkerens tillit og lojalitet. Dette sterke samholdet er med på å bidra til en sterk implisitt tillit innad i politietaten (Egge & Ganapathy, 2015). En del av politikulturen hviler også på kultur – og språkuttrykk som bidrar til et fellesskap. Finstad (2000) skriver at laugsspråk bygger opp fellesskapsfølelsen i en yrkesgruppe. Slang, og gjerne i kombinasjon med ironi og humor, gir en bekreftelse på felles erfaring og forståelse, som styrker gruppedynamikken.

Anglo-amerikansk forskning fra 1960 – tallet har presentert et ganske ensartet bilde på hvordan forhold ordenspolitiet har til yrket, politiorganisasjonen, til lovgivningen og lovverket. Forskingen beskrev et kynisk og pessimistisk perspektiv på samfunnet og en sterk intern solidaritet i forhold til både omgivelser og ledere. Politiet hadde en tendens til å utvikle autoritære trekk og svart-hvitt-tenkning. Politiet bygget sine avgjørelser på ”sunn fornuft” og enkle løsninger. Dette viste seg ved blant annet rasistiske holdninger, hvor voldsmakt var sentralt, samt en kronisk mistenksom holdning til samfunnet (Granér, 2014). Senere forskning har stilt spørsmål ved funnene til de klassiske studiene. Det finnes mange studier som gir uttrykk for at disse holdningene fortsatt finnes innenfor politifellesskapet. Granér (2014) fant i sin studie at det var enkelte som fortsatt hadde tilsvarende holdninger, men å snakke om at disse holdningene dominerer politifellesskapet, vil være en grov overdrivelse. Samtidig er det viktig å påpeke at disse holdningene sjelden gjenspeiles i arbeidet politiet utfører i samfunnet.

Både Finstad (2000), Holmberg (1999) og Granér (2014) har forsket på politikultur. Granér (2014) fant ut gjennom sin studie at politikulturen peker mot en heterogen yrkeskultur. Han underbygger dette med at hans informanter mener at det er en spesiell yrkeskultur, men det er varierende hva informantene mener at denne yrkeskulturen består av. En forestilling som ofte gjentok seg var at politibetjentenes alder hadde betydning for utviklingen av deres eget yrkesideal. Ordenstjenesten domineres i stor grad av yngre politifolk (Finstad, 2000). Grunnen til dette kan være at de har andre forventninger til yrket enn eldre kollegaer, altså at de har forskjellig yrkesideal.

Finstad (2000) har forsket på hva som er det "egentlige politiarbeidet" og funnet ut at dette kjennetegnes ved at politifolkene mener at de har utført et arbeid som er meningsfylt. En meningsfylt arbeidsdag i politiet vil inneholde en blåtur, en biljakt og at patruljen fikk en fange (Finstad, 2000). Oppdrag som omhandler transport og psykiatri blir ikke sett på som "ordentlig politiarbeid". Finstad (2000) skriver at psykiatrioppdrag blir betegnet som vanskelig og tidskrevende.

Granér (2014) peker også på tre kriterier som underbygger Finstads (2000) funn om hva det egentlige politiarbeidet dreier seg om. Han skiller mellom "ordentlig politiarbeid" og "drittjobb" (Granér, 2014). Kriteriene for at det skal regnes som "ordentlig politiarbeid" er at det skal ha skjedd et tydelig identifiserbart lovbrudd, med tydelige grenser mellom hva som er rett og galt. Eksempler på dette kan være ran eller mishandling. Fylleslagsmål regnes heller som en "drittjobb", ettersom det kan være vanskelig å få oversikt over hva som har skjedd og hvem som er mistenkt og offer. Videre peker Granér (2014) på effektivitetsaspektet. Det skal være en identifiserbar gjerningsperson som skal få den straffen han fortjener, og da spesielt en høy straff. I motsetning til dette vil "drittjobben" bestå i oppdrag som ikke resulterer i noen pågripelser eller straff. En kan anta at også psykiatrioppdrag vil havne innunder kategorien "drittjobb", ettersom psykisk syke som regel ikke møter politiet i forbindelse med noe kriminelt, og det vil derfor heller ikke være noe høyt straffenivå. Det viktigste kriteriet Granér (2014) nevner for at noe skal symboliseres som "ordentlige politiarbeidet", er måten arbeidet gjennomføres på. Det skal inneholde dramatik og action. Jakt er et passende begrep, i den mening av det gjelder å spore opp byttet, felle det og ta det med hjem. En av informantene beskriver biljakt og pågående innbrudd som "julaften" for alle politibetjenter, uavhengig av spesialitet.

6.0 Drøfting av funn

Jeg vil nå drøfte hvilken betydning politiets holdninger kan ha for politiets møte med psykisk syke.

Alle politifolk har forskjellige verdier og holdninger, noe som gjør at man tolker og løser ting forskjellig. Polititjenestepersoner bør benytte seg av situasjonsvurdering i forkant av et oppdrag. Et dilemma i forhold til bruk av situasjonsvurdering er at betjentenes førforståelse og holdninger kan ha en betydning for hvordan situasjonsvurderingen foretas. Har de kjennskap til personen som er involvert fra før, og hvis dette er tilfellet, hvordan kjennskap har de? På den ene siden kan det være en god ting om betjentene har gode holdninger med tanke på oppdraget de skal utføre. Det vil være med på å bidra til at politiet har en positiv innstilling til å løse oppdraget på en god og hensiktsmessig måte. Det vil også være bra at flere er med på å gjøre vurderinger, noe som kan gjøre at vurderingene blir mer riktig og faglig forankret ettersom betjentene kan ha forskjellig erfaring og kunnskap. På den annen side kan forskjellige oppfatninger føre til at samspeillet innad i patruljen blir utfordrende. Dette kan for eksempel oppstå hvis to betjenter har forskjellige holdning og tilnærming til oppdraget. En bør tilstrebe å fremstå som ett politi overfor publikum. Ved å fremme sine synspunkter og være åpenbart uenig med makker overfor personene som oppdraget omhandler, vil en kunne utfordre den implisitte tilliten innad i patruljen. Dette kan også påvirke den institusjonelle tilliten.

Politiet består av forskjellige individer og har en mangfoldig bakgrunn. Et av politiets ti grunnprinsipper omhandler nettopp det at politiet skal ha en bred rekruttering og gjenspeile samfunnet (St.meld. 42, 2004 – 2005). En utfordring i forhold til bred rekruttering kan tenkes å oppstå i forbindelse med holdningsdanning. Enkeltindivider blir påvirket av de gruppene de tilhører. Den første gruppen vi blir medlem av er vår familie, og det som skjer i familiegruppen blir på mange måter grunnleggende for senere utvikling (Raaheim, 2002). Et individ blir påvirket av forskjellige grupper gjennom hele livet. Ved begynnelsen av studiet på Politihøgskolen går man inn i en ny gruppe som vil ha betydning for utvikling av holdninger. Til tross for at mange forskjellige individer med sine holdninger møtes og blir en del av politikulturen, identifiserer vi oss gjerne med mennesker som er lik oss selv. En kan derimot se på det som en utfordring at mange forskjellige personligheter vil gjøre det vanskeligere å samarbeide og jobbe så tett som man gjør i politiet. En måte å forklare hvorfor dette sjelden

blir noe problem kan være at holdningene våre spiller en viktig rolle for vår følelse av gruppetilhørighet. Ved å være en del av en sosial gruppe blir vi en del av et felleskap, hvor vi føler trygghet og tillit. I disse gruppene finner vi mennesker som vi kan støtte oss til i vanskelige situasjoner. Dette er av stor betydning spesielt innenfor politietaten, med tanke på det yrket som utføres.

Politibetjenter har gjennom tre års utdanning fått opplæring i både kommunikasjon, psykologi og arrestasjonsteknikk. Denne opplæringen foregår både gjennom teoretisk og praktisk læring. Gjennom hele andre studieår praktiserer man politiarbeid ute i felten. En kan anta at dette er en god måte å tilegne seg kunnskap og gode holdninger i forbindelse med psykisk syke. Det er et dilemma at det kan være varierende oppdragsmengde i forhold til hvor i landet man er i praksis, og grunnlaget for læring vil dermed være forskjellig. Det kan også diskuteres om det er nok undervisning og praktiske caser i undervisningen til å få hver enkelt ferdigutdannet politibetjent til å føle seg kompetent på dette området. Ringheim (2015) skriver allikevel at profesjonskunnskapen i det å være politi fortsetter ute i yrkeslivet. Å praktisere yrket vil gi mye erfaring og man vil tilegne seg ny kunnskap om hvordan man skal håndtere vanskelige personer og situasjoner. Politiet må heller ikke glemme at ”vanlige regler” også gjelder for psykisk syke.

Hoel (2013) skriver om politibetjentes møte med ulike situasjoner og sårbare mennesker, og hun gir leseren innsyn i det praktiske politiarbeidets utfordringer og muligheter. Hun skriver om hvordan praktisk kunnskap gjennom erfaring kan bringe frem et etisk godt politiarbeid. Hun legger vekt på at politiarbeid er en humanistisk praksis, og at møtet med mennesker og situasjoner, enten det dreier seg om ordenstjeneste, forebygging eller etterforskning, er det mest sentrale innenfor politiarbeidet. Erfaringer fra politiets praksis er at politiet er en virksomhet som må balanseres mellom flere hensyn. I motsetning til Hoel (2013) har Granér (2014) gjennom sin undersøkelse en forestilling om at det er ”ordentlig politiarbeid” som gjelder. Granér (2014) sine funn er i tråd med hva Finstad (2000) har funnet ut gjennom sin studie, men er det å være opptatt av blålys, biljakt og fange tyver nok for å bli en god politibetjent i møte med alle? Det er ofte mye av grunnen til at mange velger å bli politi, men for meg kan det se ut som det er desto viktigere å være seg selv bevisst på alle de andre hverdagslige utfordringene som en politibetjent kan komme til å stå overfor. I møte med psykisk syke krever det på den ene siden tålmodighet, gode kommunikasjonsferdigheter og evnen til å være et medmenneske, mens på den annen side er det vel så viktig å kunne vurdere

sikkerhetsrisiko, tenke på taktiske vurderinger og være mentalt forberedt. Et psykiatrioppdrag kan både være dramatisk og action, men også et rolig møte der utfordringen vil være å nå inn til personen som har det vanskelig.

Mange politifolk forbinder ikke psykiatrioppdrag med ”ordentlig politiarbeid”. En mulig forklaring på dette, kan være at disse oppdragene faller langt fra blåtur, biljakt og fanger, og blir heller sett på som vanskelige og tidskrevende. For at dagen skal ha vært meningsfull skal det ha vært dramatisk. Opplevelsen av dramatisk kan oppleves forskjellig fra person til person, og politioppdrag til politioppdrag. Jeg vil tørre og påstå at dramatisk også kan oppleves om en psykisk syk person står på utsiden av rekkverket på en bro og er klar til å hoppe. I likhet med det å fange fanger, vil sannsynligvis dette oppdraget også skape adrenalin og vilje til å handle. Å redde et menneske fra å hoppe i døden, ligger nok genuint i de aller fleste mennesker. Her tror jeg polititjenestepersonens generelle holdninger til psykiatrioppdrag, blir satt til side. Man ønsker å være handlekraftig og redde liv. I motsetning til dette oppdraget, vil politiet også måtte håndtere oppdrag med psykisk syke involvert hvor dramatikken ikke utspiller seg like tydelig, spesielt ikke sammenlignet med ”ordentlig politiarbeid”. En mulig forklaring kan være at politiet tenker at dette ikke er politiets oppgave. Det er ikke noe dramatisk og action, ingen fanger som skal fanges, og ved at det er psykisk syke involverte, er det vel strengt tatt psykiatriens ansvar. Det er derimot hjemlet i lov at politiet har plikt å sørge for at syke personer får hjelp (Politoloven, 1995).

Jeg ønsker å fremheve to episoder fra Arnhild Lauvengs bok ”I morgen er jeg alltid en løve” (2005), for så å drøfte disse hendelsene. Lauveng er tidligere schizofren og forteller om sine erfaringer i møte med politiet. Jeg vil se disse hendelsene opp i mot politiets holdninger og kommunikasjon.

Lauveng beskriver hvordan hun i kaoset av stemmer og redsel hoppet ut av bilen hun og moren kjørte. Dette var midt i Majorstua-krysset i Oslo, og derfor mange tilskuere. Hun beskriver hvordan alle stirret på henne uten å gjøre noe som helst og panikken ble sterkere og sterkere. Etter hvert stoppet en drosje med to personer. Den ene studenten satte seg på huk foran henne. Han hadde rolige øyne og stemme. Lauveng beskriver at hun ikke husker hva han sa, men hun husker de rolige øynene og stemmen. Da politiet kom til stedet tok de raskt og sikkert tak i henne og fikk henne fort vekk fra situasjonen. De snakket til henne underveis

og fortalte hele tiden hva de gjorde. De snakket rolig og brukte korte setninger. De hadde rolige hender.

Den andre episoden beskrives som totalt forskjellig. Det var i forbindelse med en tvangsinnleggelse hvor politiet måtte ta hånd om Lauveng i påvente av at legen fikk skrevet de nødvendige papirene. Politiet tok på henne håndjern, vred hendene hennes langt opp på ryggen, samtidig som de lo av henne, sa hun var dum, ynkelig og patetisk. Hun hadde med seg en bamse på sykehuset. Denne tok politiet fra henne og kastet i søppeldunken. Mens Lauveng prøvde å få tak i bamsen, dyttet politibetjentene til henne slik at hun falt flere ganger. Dette medførte at hun sølte papir utover gulvet, som hun ble tvunget av politibetjentene til å plukke opp med munnen (Lauveng, 2005).

Psykisk syke personer skal møtes på lik måte som andre "vanlige" personer. Å basere seg på verdier som vennlighet, høflighet og respekt i møte med psykisk syke, vil ofte være gode momenter å starte med. Dette kan ha en innvirkning på hvordan oppdraget utarter seg. I forbindelse med det første oppdraget jeg skisserte ovenfor, forstår jeg det som om disse verdiene er godt ivaretatt. Et dilemma kan være de oppdragene hvor disse verdiene blir satt til side, og politiets holdninger påvirker hvordan man tilnærmer seg personen. I mange situasjoner er relasjon og nærhet viktige aspekter i oppdraget. Jeg vil tørre og påstå at i psykiatrioppdrag er disse momentene særdeles viktig. Om ens egne holdninger til psykiatrioppdrag har betydning for hvordan man behandler mennesket i oppdraget, vil dette være med på å påvirke politiets profesjonalitet overfor publikum. Sett i lys av politibetjentenes verbale og non-verbale kommunikasjon i oppdrag nummer to, er dette det totalt motsatte av hva Ringheim (2015) beskriver som kommunikasjonsfremmende overfor psykisk syke. I motsetning til hvordan politibetjentene forholdt seg overfor Lauveng, bør man søke å ha en tilnærming basert på trygghet, tålmodighet og tid.

Disse holdningen uttrykt gjennom verbal og non-verbal kommunikasjon kan ses i lys av Finstads (2000) og Granérs (2014) funn om hva som er "egentlig" og "ordentlig" politiarbeid. En kan anta at disse politibetjentene har holdninger om at psykiatrioppdrag ikke er politiets oppgave, som gjenspeiler seg i forhold til hvordan de velger å forholde seg til oppdraget og Lauveng. Selv om det kan hevdes at politiutdanningen har fokus på å utvikle politistudenters kommunikasjonsressurser, vil personligheten til studentene som skal læres dette, ha stor betydning (Lund, 2015).

I motsetning til Finstads (2000) funn som har en forestilling om at politiyrket er meningsfullt når patruljen har fått fanget tyver og kjørt en blåtur, skriver Hoel (2013) at som politi er jobben å komme i kontakt med livets sårbare sider. En må ta inn over seg hvem de faktisk møter, uavhengig av hva de har gjort og hvilken situasjon disse menneskene står i når politiet møter dem. Det forventes at politi – og lensmannsetaten skal behandle alle rettferdig, ha integritet, anstendighet og skikkelighet. Hva hver enkelt politibetjent måtte føle overfor den enkelte, skal ikke spille inn når vedkommende utfører yrkesrollen. Politiet står overfor mange valg i løpet av en arbeidsdag. De har et moralsk ansvar fordi disse valgene ofte resulterer i moralske konflikter og etiske dilemmaer. Sett i lys av Lauvengs episode med politibetjentene på legevakta, kan det virke som om disse politibetjentene ikke var etiske bevisste på sin atferd overfor Lauveng. De kravene som stilles til godt faglig politiarbeid handler om generelle moralnormer i samfunnet (Slettebø & Strand, 2009). Dette kan for eksempel være at politibetjenten er dyktig, kan sitt fag og inngir trygghet og tillit. Ved å ha en fremtoning slik politibetjentene hadde, kan svekke publikums oppfatning av politiets profesjonalitet og yrkesmoral, samt være i strid med politiinstruksens regler i § 3-1. Det handler om å se helheten i situasjonen og å klare og se personen i situasjonen.

Viktigheten av en empatisk tilnærming er utrolig viktig med tanke på å kunne bygge relasjon og tillit til vedkommende. Å bygge tillit til et annet menneske tar tid, men å ødelegge den, tar sekunder. For politiet vil det være viktig å tenke at den tiden man investerer i relasjonsbygging i oppdraget, vil være til god hjelp om man skulle møte på personen ved en senere anledning (Ringheim, 2015). Ved å ha en slik tilnærming, benytter man seg av kommunikasjon som tillitsskapende arbeidsmetode (Egge & Ganapathy, 2015). Som innvending til dette, er det ikke alltid det er mulig å bruke denne metoden. Hvordan man tilnærmer seg oppdraget avhenger av hvilket konfliktnivå oppdraget har. Om personen patruljen møter er utagerende og truer med å bruke vold, er det kanskje mer hensiktsmessig å få kontroll på personen, for så å bygge opp en relasjon og tillit. Derimot kan det å gå inn på et høyt konfliktnivå være med på å svekke tilliten og relasjonen både til polititjenestepersonene og politiet som etat, og være med på å eskalere situasjonen. Dette er noe som ikke er ønskelig, men kanskje i blant nødvendig.

Politiets holdninger og væremåte vil være med på å bestemme hvilket nivå betjentene går inn i situasjonen på. Om politibetjentene har en sterk forventning om å fange tyver, desto mindre

opptatt blir man av å utføre ”vanlige” politioppdrag. Desto flere som er preget av denne holdningen om å ta fanger, jo mer vil dette påvirke politikulturen, og det kan nærmest ”gå sport i det” (Finstad, 2000, s. 105). Som en følge av dette kan det påvirke holdningene til de som er en del av den sosiale gruppa, altså politibetjentene i politikulturen. På den ene siden kan psykiatrioppdrag bli sett på som noe som skal gjennomføres på en rask måte, slik at det ikke får konsekvenser for patruljen, som for eksempel å miste muligheten til å få være med på biljakt eller andre actionfylte oppdrag. Som følge av dette kan man tenke seg at tålmodighet, trygghet og kommunikasjon ikke blir vektlagt godt nok, og man bidrar selv til å eskalere situasjonen. Denne oppdragsløsningen vil ikke være i henhold til politiloven § 6 (1995) som gir føringer for hvordan en politibetjent skal utføre polititjenesten. Som politibetjent skal man ikke ta i bruk sterke midler uten at svakere midler antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller forgeses har vært forsøkt. Politiet skal søke å løse oppdraget gjennom blant annet råd, advarsler og pålegg.

På samme måte som et bevisst forhold til å møte psykisk syke med respekt, høflighet og vennlighet, er det viktig å forholde seg til prinsippet om at sikkerhet alltid går først. Patruljen må til en hver tid veie hensynet til sikkerhet og kommunikasjonsfremmende atferd opp mot hverandre i oppdraget. På den ene siden kan det for eksempel være hensiktsmessig for kommunikasjonen å sette seg på huk for å ikke virke stor og skremmende, og ha en ovenfra og ned-holdning. På den andre siden kan det være gode grunner til å bli stående, og opprettholde en god avstand til personen. Avhengig av hvilken type psykiske lidelser personen har, kan personen reagere sterkt på at man kommer for nære personen. Allikevel er det en stor fordel om polititjenestepersonen innehar en evne til å gå inn i rollen som en omsorgsperson overfor den psykisk syke. Som Lauveng (2005) skriver er det ingen mennesker som liker å bli fratatt ansvaret for en situasjon. Dette kan medføre at personen også mister kontrollen over situasjonen, og det å miste kontrollen over vårt eget liv, gjør noe med oss. Viktigheten av å være åpen og fortelle hva og hvorfor man gjør ting til enhver tid er stor og kan være med på å virke deeskalerende på situasjonen.

7.0 Oppsummering

I denne oppgaven har jeg tatt for meg hvordan politiets holdninger kan påvirke møte med psykisk syke. Jeg har sett på i hvilken grad psykisk helse forekommer i dagens samfunn, hvilken rolle og hvilke plikter politiet har overfor psykisk syke, samt forskning på politikultur og holdninger innad i etaten. Gjennom drøfting har jeg sett på hvilke utfordringer og dilemmaer politiet står overfor i oppdrag med psykisk syke personer. Jeg har sett dette i lys av holdninger, men også kommunikasjon, da våre holdninger ofte vises gjennom verbal og non-verbal kommunikasjon.

Resultatene knyttet til den teoretiske gjennomgangen i oppgaven viser at det er både utfordringer og dilemmaer knyttet til politiets møtes med psykisk syke. Det kan se ut som om utfordringene i hovedsak ligger i politiets forestilling om hva ”ordentlig politiarbeid” er og politibetjentens holdninger og motivasjon til å ivareta psykisk syke på en god måte. Noe som hadde vært interessant å undersøke videre, vil være det etiske perspektivet på slike oppdrag. Hvordan en bør forholde seg til mennesker, og ikke minst utfordringer i forhold til varsling innad i politiet av hendelser hvor politiets opptreden ikke er i tråd med slik den burde være, jf. de etiske retningslinjene som er utarbeidet (Slettebø & Strand, 2009).

Det vil allikevel aldri være sånn at alle psykiatrioppdrag er like, derfor vil det heller ikke være noen fasit på hvordan man skal forholde seg i møte med menneskene (Ringheim, 2015). En grunnleggende holdning bør likevel være at man skal møte mennesker med respekt og empati, fremstå som profesjonell og ikke la sine egne holdninger komme i konflikt med den jobben man er satt til å gjennomføre.

8.0 Litteraturliste

- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Edvinsen, K. (2012). *Ordenstjeneste*. Høvik: Forlaget Vett & Viten
- Finstad, L. (2000). *Politiblikket*. Oslo. Pax Forlag AS
- Granér, R. (2014). ”Selvstendige sheriffer eller lojale byråkrater – om patruljerende politis yrkeskultur. I R. Granér, H. O. I. Gundhus & P. Larsson (Red.), *Innføring i politivitenskap* (s. 134 – 152). Oslo: Cappelen damm AS
- Hoel, L. (2013). *Politiarbeid i praksis – politibetjenters erfaringer*. Oslo: Universitetsforlaget
- Kaasa, H. & Repål, A. (2010). *Politi og psykiatri: en deskriptiv studie*. Vestfold: Helse sør – øst, Psykiatrien i Vestfold HF
- Knudsen, A. K., Mathiesen, K. S. & Mykletun, A. (2009). *Psykisk lidelser i Norge: et folkehelseperspektiv*. (Rapport 2009: 8). Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/migrering/dokumenter/pdf/rapport-20098-pdf-.pdf>
- Lagstad, P. (2015). ”Å høste som en sår” – politiets fremferd i møte med publikum. I P. Lagstad (Red.), *Kommunikasjon og konflikthåndtering – publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv* (s. 17 – 38). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- Lauveng, A. (2005). *I morgen var jeg alltid en løve*. Oslo: Cappelen Forlag AS
- Lund, T. L. (2015). Kommunikasjon som en relasjonell prosess. I P. Lagstad (Red.), *Kommunikasjon og konflikthåndtering – publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv* (s. 263 – 275). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS
- NOU 2010: 3. (2010). *Drap i Norge i perioden 2004 – 2009*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/NOU-2010-3/id602257/sec1>
- Politidirektoratet. (2011). *PBS 1. Politiets beredskapssystem del 1 – retningslinjer for politiets beredskap*
- Politidirektoratet og Helsedirektoratet. (2012). *Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke – oppgaver og samarbeid*. Hentet fra https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1722.pdf
- Politiinstruksen. (1990). *Alminnelig tjenesteinstruks for politiet*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/INS/forskrift/1990-06-22-3963?q=politiinstruksen>

Politi-loven. (1995). *Lov om politiet*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1995-08-04-53?q=politiloven>

Raaheim, A. (2002). *Sosialpsykologi*. Bergen: Fagbokforlaget

Ringheim, H. K. (2015). Kommunikasjon med psykisk syke. I P. Lagestad (Red.), *Kommunikasjon og konflikthåndtering – publikumsrettet arbeid i et politifaglig perspektiv* (s. 112 – 138). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Risan, P. & Skoglund, T. H. (2013). *Psykologi i operativ tjeneste – Stress og psykiske lidelser*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS

Schiefloe, P. M. (2011). *Mennesker og samfunn: Innføring i sosiologisk forståelse*. Bergen: Fagbokforlaget

Slettebø, Å. & Strand, P. O. (2009). *Grunnleggende verdier, moral og etikk – en innføring i etikk for ansatte i politi – og lensmannsetaten*. Hentet fra https://www.politi.no/vedlegg/rapport/Vedlegg_200.pdf

St. meld. 42 (2004 – 2005). *Politiets rolle og oppgaver*. Oslo: Justis – og beredskapsdepartementet

9.0 Selvalgt pensum

Knudsen, A. K., Mathiesen, K. S. & Mykletun, A. (2009). *Psykisk lidelser i Norge: et folkehelseperspektiv*. (Rapport 2009: 8). Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/migrering/dokumenter/pdf/rapport-20098-pdf-.pdf> (81 sider).

Lauveng, A. (2005). *I morgen var jeg alltid en løve*. Oslo: Cappelen Forlag AS. (198 sider).

Raaheim, A. (2002). *Sosialpsykologi*. Bergen: Fagbokforlaget. Kapittel 3 – sosiale holdninger. (47 sider).

Politidirektoratet og Helsedirektoratet. (2012). *Helsetjenestens og politiets ansvar for psykisk syke – oppgaver og samarbeid*. Hentet fra https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_1722.pdf (10 sider).

Totalt: ca. 330 sider.